

Tarbiyachilarda ilmiy tadqiqotchilikka oid layoqatni rivojlantirish mazmuni

Fargʻona viloyati Margʻilon shahar
18-DMTT direktor oʻrinbosari
Mamatova Maxliyo Sayidolimovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiyachilarda ilmiy tadqiqotchilikka oid layoqatni rivojlantirish mazmuni yoritib berilgan.

Kalit soʻzlar: boʻlajak pedagog, tarbiyaviy faoliyat, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan integratsiyasi, tabiiy layoqat, ijtimoiy layoqat, qobiliyat, maktabgacha taʼlim tashkiloti, pedagogik maslahat, jamoaviy, individual, anatomik, fiziologik, ruhiy xususiyatlari. Dunyoda boʻlajak pedagoglarning tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishga doir metodik kompetentligini rivojlantirish, yangi ijtimoiy ehtiyoj va zamonaviy talablarga mos zamonaviy pedagogik texnologiyalar tizimini takomillashtirishga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Xalqaro miqyosda pedagoglarning taʼlim-tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga doir kompetentlik darajasini rivojlantirish va metodik tayyorgarligini takomillashtirish ustuvor ahamiyat kasb etib, uzluksiz tarbiya tizimini takomillashtirish, maktabgacha taʼlim mutaxassislarni tayyorlashda milliy va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan integratsiyasini takomillashtirish muhim dolzarblik kasb etmoqda. Ayniqsa, maktabgacha taʼlim mutaxassislarni tayyorlashda milliy va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan integratsiyasini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. “Layoqat” - insonning tugʻmalik alomatlari bor individual sifatlardir. Layoqat ikkiga boʻlinadi.

1. Tabiiy layoqat.
2. Ijtimoiy layoqat.

Tabiiy layoqat. Odamdagi tugʻma xususiyatlardan oliy asab tizimi faoliyatining xususiyatlari, miya yarim sharlarining ishlashi, qoʻl va oyoqlarning biologik va fiziologik sifatlari, koʻz quloq burun teri kabilarning xususiyatlaridan kelib chiqadi. Ijtimoiy layoqat. Bola tugʻilishi bilan uni oʻragan muhit muloqot uslublari soʻzlashish madaniyati, qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zarur shart sharoitlardir. Demak bu borada qobiliyat haqida ham tushuncha berib ketsam, qobiliyat insonning shunday psixologik xususiyatidirki, bilim, koʻnikma, malakalarini egallash shu xususiyatlarga bogʻliq boʻladi. Lekin, bu xususiyatlarning oʻzi bu bilim va koʻnikmalarga taalluqli

bo'lmaydi. Malaka, ko'nikma va bilimlarga nisbatan odamning qobiliyatlari qandaydir imkoniyat tarzida namoyon bo'ladi. Qobiliyatlar imkoniyatlardan iborat bo'lib, biror bir ishdagi mahorat darajasi haqiqatdir. Bolada namoyon bo'ladigan musiqaga qobiliyati uning musiqachi bo'lishi uchun imkoniyatlar, maxsus ta'lim berilishi, qat'iylik, salomatligining yaxshi bo'lishi, musiqa asbobi, notalar va boshqa ko'pgina sharoitlar bo'lishi kerak. Bularsiz qobiliyatlar taraqqiy etmay turiboq so'nib ketishi mumkin. Qobiliyatlar faqat faoliyatda namoyon bo'ladi. Shuning uchun ham faqat ana shu qobiliyatlarsiz amalga oshirilishi mumkin bo'lmagan faoliyatlardagina namoyon bo'ladi. O'quvchida ham zaruriy ko'nikma va malaka tizimi hamda mustahkam bilimlar tarkib topish uslublari yo'qligiga asoslanib, jiddiy tekshirib ko'rilsa, shoshilinch ravishda unda qobiliyatlar yo'q, deb xulosa chiqarish pedagogning jiddiy psixologik xatosi bo'ladi. Masalan, Albert Eynshteyn o'rta maktabda uncha yaxshi o'qimaydigan o'quvchi hisoblangan va uning kelajakda genial bo'lishidan hech narsa dalolat bermas edi. Qobiliyat bilim va malakalarning o'zida ko'rinmaydi, balki ularni egallash tizimida namoyon bo'ladi ya'ni, boshqacha qilib aytganda mazkur faoliyat uchun muhim bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonida turli sharoitlarda qanchalik tez, chuqur, yengil va mustahkam amalga oshirishida namoyon bo'ladi. Qobiliyatlar individual psixologik xususiyatlar bo'lishi bilan aql sifatleri xotira xususiyatlariga, hissiy xususiyatlar va shu kabilarni qarama-qarshi qo'yib bo'lmaydi, hamda qobiliyatlarni shaxsning bu xususiyatlari bilan bir qatarga qo'yish ham mumkin emas. Agar shu sifatlarining birortasi yoki ularning yig'indisi faoliyat talablariga javob bersa yoki bu talablar ta'siri bilan tarkib topsa bu shaxsning mazkur individual xususiyatlarini qobiliyatlar deb hisoblashiga asos bo'ladi. Qobiliyat kishining psixologik va fiziologik tuzilishi xususiyatidir. Qobiliyat bilim olish uchun zaruriy shart-sharoit bo'lib, shuning bilan birga u ma'lum darajada bilim olish mahsuli hamdir. Umumiy va maxsus bilimlarni o'zlashtirish, shuningdek, kasbiy ko'nikmalarni egallab olish jarayonida qobiliyat mukamallashib va rivojlanib boradi. Qobiliyatga yaqinroq turadigan tushunchalar ko'nikma va malakadir. Ular faoliyat mexanizmini tashkil qiladilar. Hamda ular qobiliyat bilan birgalikda mahoratga erishishni ta'minlaydilar, buning natijasida mehnatda katta yutuqlar qo'lga kiritiladi. Qobiliyatli, ammo noshut inson ko'p narsaga erisha olmaydi, qobiliyat ko'nikmada ro'yobga chiqadi. Darhaqiqat, qobiliyatli kishining ko'nikma va malakalari ko'p qirrali va mukammallashgan bo'ladi. Shuning bilan birga ko'nikma va malakalar etishmagan qobiliyatni bir muncha to'ldirish yoki undagi kamchilikni tugatish mumkin. Ko'nikmalarni umumlashmasi

mohirlik deb ataladi. Mohirlik ham qobiliyatning o'zginasidir. Har qanday qobiliyat ham murakkab bo'lib, u kishiga turli-tuman talablar qo'yadi. Agar shaxs xususiyatlari tizimi shu talabga javob bera olsa kishi faoliyatni muvaffaqiyat bilan amalga oshirish uchun o'z qobiliyatligini ko'rsata oladi, agarda xususiyatlardan qaysi biri rivojlanmagan bo'lsa, shaxs mehnatning muayyan turiga nisbatan ham qobiliyatli deb baholanadi. Har bir qobiliyatning o'ziga xos tuzilishi mavjud. Qobiliyat tarkibida tayanch va yetakchi xususiyatlarni, muayyan asosiy yoki yordamchi xususiyatlarni farq qilish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalari xodimlarining ayrim toifalari mehnatiga haq to'lashni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. 28.02.2018 y. PQ-3571.
2. Mirziyoyev Sh.M. Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rag'batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. 05.04.2018 y. PQ-3651.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. T.: Adolat. 2017
4. G'oziyev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002.1-2 kitob.
5. X.A.Meliyev, G.I.Xasanova. "Bolalarni sahnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish". O'quv qo'llanma. Toshkent. 2022 yil. 170 bet.
6. X.A.Meliyev, M.X.Qilichova "Maktabgacha pedagogika". Toshkent. Darslik. 2022 yil. 471 bet.
7. X.A.Meliyev, Sh.A.Buranova, M.A.Norqo'ziyeva. "Oznakomleniye s prirodoy". Darslik. Toshkent. 2022 yil. 330 bet.
8. N.I.Saydullayeva. "Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarning kreativ kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari".